

Szegedi Tudományegyetem
Természettudományi és Informatikai Kar
Földtudományok Doktori Iskola
Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

**ETNIKAI TÉRSTRUKTÚRA ÉS ASSZIMILÁCIÓ
A TÖRTÉNELMI VAS MEGYÉBEN**

PhD-értekezés tézisei

Balizs Dániel

Témavezető
Dr. Bajmócy Péter
egyetemi docens

Szeged
2015

I. Bevezetés

Napjaink etnikai jellegű kérdései, az idekapcsolódó globális vagy lokális problémák több szempontból a társadalmi érdeklődés homlokerében helyezkednek el. A nemzetiségek térbeli mintázatának, együttélésének tanulmányozását illetően a megközelítési módok, valamint az érdeklődésre számot tartó témakörök sora igen hosszú: ezek közül manapság a leginkább széleskörű nyilvánosságot az etnikai jellegű konfliktusok élveznek. A nemzetközi migráció irányaival összefüggő és a különböző kulturális háttérrel rendelkező csoportok egymás mellett éléséből fakadó konfrontációk kezelésének lehetőségei, az asszimiláció és az integráció kérdése a szakmai szférát és a közvéleményt egyaránt foglalkoztatja. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a problémák rendezésének leghatékonyabb területi szintje a lokális tér, a felmerülő kérdésekre minél kisebb méretű, a szűkebb társadalmi csoportokhoz vagy az egyénhez minél közelebb elhelyezkedő területi egységekben (mikro- esetleg mezoszinten) kell választ találni. Az etnikai megközelítést igénylő globális kérdések gyakran felszínes jellegének pontosításához az etnikai földrajz térbeli szempontú kvantitatív vizsgálatokkal, illetve terepi felmérésekkel járulhat hozzá.

A nemzetközi migráció és a multikulturalizmus, valamint az általuk gerjesztett, a „nyugati” világot napjainkban kiemelten foglalkoztató problémák a soknemzetiségű kelet-közép-európai régióban, melyben hazánk és tágabb környezete (a Kárpát-medence) is elhelyezkedik, kevésbé adaptálhatóak. E térséget, ahogyan a történelem folyamán bármikor, jelenleg is többféle hatás éri. Egyfelől magán viseli az évszázadokon át a nagynemzetek és a külső kulturális terek közé való „beékelődésének”, azaz pufferzóna-szerepének nyomait. Másfelől igyekszik levetkőzni azon jegyeket, melyek a 20. század második felében a szocialista tömbhöz való tartozásából fakadtak, s társadalmi, gazdasági vonatkozásban felzárkózni a nyugati államokhoz. Nem kétséges, hogy a közép-európai térség speciális jellemzői önnön fejlődésének alakulására mély hatást gyakorolnak, e sajátosságok közé tartozik etnikai sokszínűsége, ennek részeként az itt élő nagyszámú kisebbségi csoport jelenléte is. Lélekszámuk változása, területi elhelyezkedésük átformálódása mellett identitásuk összetevői, asszimilációs trendjeik és jövőképük egyaránt a vizsgálandó témakörök közé tartozik.

Az értekezés földrajzi keretétül egy a Kárpát-medence nyugati peremén elhelyezkedő térséget, a történelmi Vas megyét választottam. E fogalom olyan társadalmi és közigazgatási egységet jelöl, mely eredeti formájában már több mint kilencven évvel ezelőtt megszűnt, ám előtte

hozzávetőlegesen kilencszáz éven át létezett. Területén három ország (Ausztria, Magyarország, Szlovénia) osztozik, négy jelentősebb (magyar, német/osztrák, szlovén, horvát) és több kisebb népcsoportnak ad otthont, az országhatárok szeszélyes futása révén mindhárom oldalon számottevő kisebbségi közösségekkel. Megemlíendő a cigányság kutatásának szükségessége is, e témában területünkre vonatkozóan eddig alig történt vizsgálat. Noha a történelmi Vas megye nem tartozik a kelet-közép-európai konfliktuszónák közé, számos tényező (a körükben zajló asszimilációs folyamatok, a többnyelvűség, az államhatárok általi megosztottság, valamint az itt élő kisebbségek nagy száma) okán kutatása számottevő szakmai eredményeket ígér.

A téma jól illeszkedik a kárpát-medencei nemzetiségi kontaktzónák utóbbi évtizedekben született etnikai szempontú vizsgálatainak sorába. A történelmi Vas megye egyes részterületeit, nemzetiségi csoportjait célzó kutatások ugyan eddig is előfordultak, a komplex etnikai vizsgálat viszont még váratott magára. A népcsoportok belső és külső kapcsolatrendszere, elhelyezkedésük földrajzi mintázata, az ezt formáló történelmi, demográfiai stb. folyamatok változatossága a térséget etnikai szempontú elemzésre kétségkívül alkalmassá teszik.

II. Célkitűzések

A kutatás alapvetően az etnicitás kérdéskörének sokoldalú megközelítésére fókuszál egy kiválasztott mintaterületen keresztül. Három kiemelt célkitűzése a következő:

- Az etnikai térszerkezetet jelenleg és a korábbiakban formáló folyamatok bemutatása, különös tekintettel a demográfiai és migrációs jellemzőkre; mindezt egy olyan vizsgálati térben, mely a 20. század kezdetén még egy és ugyanazon államtér része volt, napjainkban viszont három különböző országhoz tartozik.
- Másodsorban fontosnak tartom vizsgálni a területen élő kisebbségek asszimilációjának megjelenési formáit, gondolhatunk itt a csoportok önértelmezésére (identitáskonstrukciók, nyelvhasználat) vagy az egyes közösségek viszonyára, akár többség-kisebbség, akár kisebbségen belüli relációban (együttélés, települési elkülönülés). Kérdés, hogy milyen módokon fedezhetjük fel és értelmezhetjük a kisebbségek beolvadását?
- A harmadik fő célkitűzés azon kérdés megválaszolása, hogy a nemzetiségi viszonyokat milyen irányban módosította a hatalmi

viszonyok 20. századi átformálódása, és ezek alapján milyen etnodemográfiai tendenciák rajzolódnak ki? Azaz a három különböző országba került térség etnikai fejlődése, jövőképe egységes képet mutat vagy épp ellenkezőleg: különböző irányba tart?

III. Alkalmazott módszerek

A dolgozatban alkalmazott módszerek alapvetően háromféle típust képviselnek. Az első az általános nemzetiségi, demográfiai, történeti és felekezeti változásokat bemutató, statisztikai adatokat, illetve földrajzi és történelmi vonatkozású munkákat feldolgozó elemző módszer, melyet nagyobb számban egészítenek ki etnikai és vallási térképek. E megközelítési móddal átfogóan ábrázolhatjuk az etnikai térstruktúra jellemzőit és átalakulását.

A fent leírt általános elemzés azonban korántsem fed fel az etnikai térstruktúra komplexitását, a mélyebb szintű vizsgálatokhoz összetettebb matematikai-statisztikai metódusok szükségesek. Hangsúlyozom, hogy e módszerek – a kettős identitású népességre vonatkozó számítások kivételével – kiegészítő jelleggel szerepelnek, használatukkal célom a vizsgált terület etnodemográfiai folyamatainak több aspektusból történő megvilágítása. Úgy vélem, hogy alkalmazásukkal a történelmi Vas megye jelenlegi és múltbeli etnikai térstruktúráját komplex keretben értelmezhetjük. E matematikai jellegű metódusok a következők: az etnikai diverzitás ábrázolása, a nemzetiségek térbeli elkülönülésének (szegregációjának) meghatározása és a kettős identitású népesség számának meghatározása.

Az etnikai diverzitási index a vizsgált térség etnikai homogenizálódásának leginkább adekvát megközelítését teszi lehetővé. A nemzetközi szakirodalomban található többféle, az összetettség mérésére alkalmas módszer és index közül (ld. SIMPSON 1949, GREENBERG 1956, MAGURRAN 2004) jelen munkában a Simpson-féle, eredetileg a biológiában az egyes társulások fajváltozatosságának mérésére használt index kerül alkalmazásra. A módszer nem az egyes etnikai csoportok népességszámával, illetve azok arányaival dolgozik, hanem tulajdonképpen valószínűségszámítás: azt vizsgálja, hogy egy adott területi egység lakosai közül két, tetszőlegesen talákozó személy mekkora eséllyel eltérő nemzetiségű. Az index értéke 0 és 1 között mozog, a 0 teljesen homogén lakosságot jelöl, míg az 1 olyan extrém esetet, amikor az adott népességen belül mindenki más-más népcsoport tagja (BAJMÓCY 2009). Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy a népesedési folyamatok általában nem természeti

törvényszerűségek szerint alakulnak, ily módon tehát csupán az index kiszámításának technikáját vettem át, nem annak biológiai háttérét. Alkalmazásával a nemzetiségi heterogenitás mértékének pontosítása, a kevert etnikumú térségek lokalizációja válik lehetővé, a módszer továbbá egyes területi egységek összehasonlításához is hasznosítható.

A másik, széles körben elterjedt metódus a területi egyenlőtlenségi mutatók közé tartozó disszimilitási index alkalmazása, mellyel az egyes társadalmi csoportok lakóhelyi szegregációját számszerűsíthetjük; etnikai szempontú mérése a kutatási területen élő nemzetiségek térbeli elkülönüléséről, közvetve az etnikai térstruktúra összetettségéről nyújt információkat. A szakirodalomban több szegregációs mutató megtalálható, az értekezésben elsősorban a disszimilitási index használata tűnik indokoltnak (MASSEY–DENTON 1988). A disszimilitási index „az egyenletességtől való eltérést méri. Értéke azt mutatja, hogy a teljes kisebbség mekkora részének kellene elköltöznie ahhoz, hogy eloszlása a teljes területen egyenletes legyen” (GERGELY 2009: 113), azaz „egy területi jelenség hány százalékát kellene átcsoportosítani a terület egységek között ahhoz, hogy a területi megoszlása azonos legyen a vele összevetett jelenségével” (NEMES NAGY 1984: 71). Értéke 0 és 100 közötti, 0 abban az esetben, ha a vizsgált csoportok eloszlása maximálisan egyenletes, és 100, amennyiben a keveredés teljes hiánya tapasztalható.

Az etnikai szerkezet egy másik szegmensének, a kettős identitású népesség számának, arányának kvantitatív meghatározásához többféle lehetőség áll rendelkezésünkre. Ezek mindegyike a valamely etnikai csoporthoz való egyértelmű tartozás hiányából, s ennek statisztikai megjelenéséből vezethető le. Másként fogalmazva, ha egy válaszadó a nemzetiségi hovatartozást firtató kérdésekre többféle választ ad, akkor az adott személy minden bizonnyal kettős (esetenként hármas) etnikai identitással bír. Ennek mérésére az anyanyelvi és nemzetiségi adatsorok eltéréseinek vizsgálata (anyanyelv-nemzetiség hányados, ld. VARGA 2002), valamint egy általam kidolgozott számítási mód (a válaszadók illetve a többségi népesség összevetése a kisebbségi népesség számával) tűnt alkalmazhatónak.

Az asszimiláció geográfiai aspektusainak feltárásához elengedhetetlenül szükségesek a terepi felmérések. Az interjúk készítése során a kisebbségeket mint a saját területet formáló és használó közösségeket kutattam, és a velük kapcsolatos kérdésekben otthonosan mozgó személyeket szolgáltattam meg. Az asszimilációs folyamatok közelmúltbeli jellemzőit egy, a társadalomföldrajzban eddig nem vagy csak részben alkalmazott terepmunka, a temetőfelmérés segítségével tanulmányoztam.

A temetőkben található feliratok (sírfeliratok, családi- és keresztnévek stb.) elemzése újdonságnak számít az etnikai földrajz eszközkészletében. Külföldön, mindenekelőtt Észak-Amerikában a téma genealógiai vonatkozása kerül előtérbe, ezzel együtt a szerzők hangsúlyozzák a funerális emlékek és az etnicitás közötti kapcsolat meglétét. Az itt elterjedt nézőpont szerint az ilyen irányú kutatásokkal az európai bázisú bevándorlásról valamint az amerikai kontinens benépesülésének folyamatáról nyerhetők fontos információk (BROCE 1996). CLARK, L. (1987) a síremlékekre az etnikai, vallási és életmódbeli (foglalkozás, végzettség) különbségek reprezentációs formáiként tekintett. Más vizsgálatok az Újvilágban élő vagy letelepedett etnikai közösségek egész sorával foglalkoznak, megállapítva, hogy a temetőkben olvasható feliratok sokféleségéből (netán éppen ellenkezőleg: homogenitásából) adott populáció etnikailag diverz vagy egyveretű jellegére következtethetünk (MEYER 1993).

Európában elsősorban a diaszpóra helyzetű, már asszimilálódott vagy kivándorolt zsidóság hátrahagyott sírkertjeinek felmérésével találkozhatunk. A temetői nyilvántartások többnyire megmaradnak a feliratok és a topográfiai adatok szimpla rögzítésének keretei között. Kivételnek tekinthető GOG, S. (2008) a Dobrudzsában élő lipovánokkal kapcsolatos kutatása, melyben a szerző a helyi kisebbség temetőjét a poszt szocialista régióban jelenleg is tapasztalható etnikai, vallási és kulturális különbségek tükröződésének „mikrovilágaként” aposztrofálja.

Magam részéről úgy vélem, ezzel az eddig mellőzött módszer alkalmazásával fontos többletinformációkhoz jutunk adott település nemzeti és szerkezetének változásairól, az asszimiláció lokális jellemzőiről, illetve intenzitásáról. Különösen igaz ez, amennyiben a sírfeliratokon túl a mellettük szereplő évszámokat is tanulmányozzuk. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy felülbírálnánk a hivatalos adatokból nyert nemzeti és szerkezet, ám a módszer alkalmasnak tűnik az asszimiláció folyamatának közvetett dokumentálására.

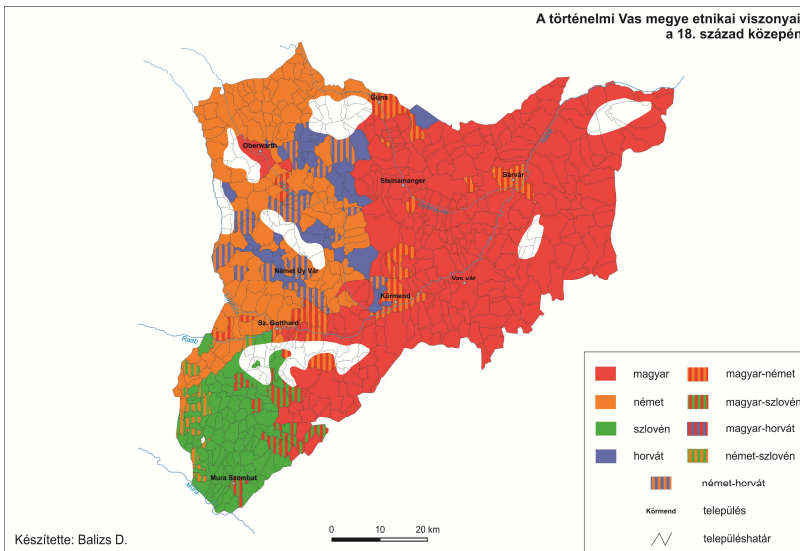
A 20. század első felében MILLEKER R. (1935), valamint a közelmúltban KEMÉNYFI R. (2002) a történeti Gömör és Kishont, és TÁTRAI P. (2010) a történeti Szatmár megye településeinek elvégzett kutatásainak közös vonása a „nemzeti és szerkezet kataszter térképek” elkészítése kiválasztott mintatelepülésekre, amihez a helyi etnikai és felekezeti viszonyokat kellő alaposan ismerő személyek tapasztalatait használták fel. Ilyen jellegű, az adott közösségek belső etnikai térszerkezetét, az esetleges szegregációt bemutató térképek készítése a történeti Vas megye területén – a nemzeti és szerkezet önazonosságtudat és nyelvhasználat bonyolult kapcsolatrendszerére illetve az

asszimilációs folyamatok előrehaladott állapota (a többség-kisebbség közti „válaszvonál” elmosódottsága) miatt – valószínűleg nem vezetne értékelhető eredményre. Az előzetes terepbejárások, adatgyűjtések, valamint a szakirodalom feldolgozása folyamán egyértelművé vált, hogy a vizsgált területen elhelyezkedő települések belső etnikai térszerkezetének feltárására a kettős identitású népesség kutatása vagy az interjúkészítés sokkal célravezetőbbek, mint a kataszteri térképek. Kivételnek tekinthetjük a tradicionálisan soknemzetiségű Felsőőrt, ahol egészen a közelmúltig jól körülhatárolható maradt a német és magyar lakosság településen belüli helyzete.

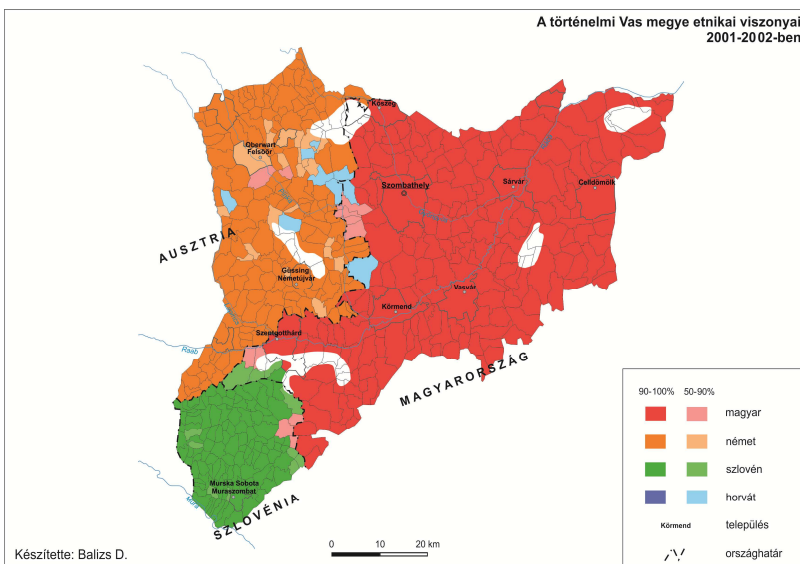
IV. Az eredmények összefoglalása

Az értekezésben lényegében három fő rész különíthető el. Az első a vizsgált területre vonatkozó etnikai földrajzi illetve bizonyos aspektusokban ahhoz kapcsolódó munkák rövid ismertetése mellett a történelmi Vas megye generális társadalmi jellemzőit mutatta be és helyezte el a makroregionális (Kárpát-medence, Közép-Európa) térben. A második nagyobb egységben a kutatási terület etnodemográfiai szempontú vizsgálata következett. A vizsgálat a mezoszintű nemzetiségi viszonyok átforgalmazását vette górcső alá, feltárva a történelmi Vas megye területén érvényesülő etnikai trendeket és az asszimilációs folyamatokat. A harmadik nagyfejezetben ismertetett terepi kutatások a lokális viszonyok felmérésének és a helyi társadalom tapasztalatainak, attitűdjeinek feltárását célozták.

- A kutatás során sikerült rekonstruálni a történelmi Vas megye aktuális nemzetiségi struktúrájának etnodemográfiai előzményeit, valamint felvázolni annak lehetséges jövőképét. Megállapíthatjuk, hogy a történelmi Vas megye multipoláris nemzetiségi karakterét évszázadokon át megőrizte, a nyelvhatárok 18. század végi rögzülését követően az etnikai mintázat már alig, az egyes nemzetiségek súlya viszont számottevően módosult.
- A jelenlegi térstruktúra a három államalkotó nemzet saját országában évtizedek óta növekvő dominanciájának eredménye, miközben a határok ellenkező oldalán élő nemzeti kisebbségek súlya fokozatosan csökkent, ezzel egyidejűleg az etnikailag kevertnek minősülő térségek összezsugorodtak és parciálisan térbelileg áthelyeződtek.
- A fentiekkel összefüggésben az államalkotó nemzetiségek körében (magyarok, osztrákok, szlovének) napjainkban is ható etnikai folyamatok területi differenciáltsága (nyelvi „magterületek” homogenizációja,



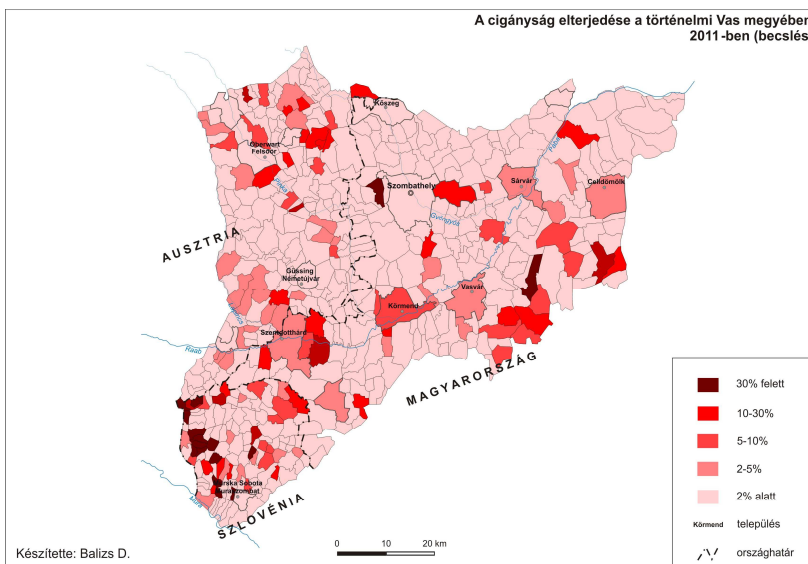
1. térkép: A történelmi Vas megye etnikai viszonyai a 18. század közepén



2. térkép: A vizsgált terület etnikai viszonyai 2001/2002-ben

kontaktzónák diverzifikálódása) lényegében az etnikai szerkezet átformálódásának egy és ugyanazon irányba mutató típusát, a homogenizációt jelenti.

- A harmadik pontban megfogalmazottakat árnyalja 1989 után a magyarországi (illetve kárpát-medencei, sőt közép- és kelet-európai) kisebbségek körében tapasztalható „etnikai ébredés”, mely az ezredfordulót követően már sokkal inkább az etnicitás jelentőségének szimbolikus erősödéseként írható le. Ennek kapcsán a vizsgált terület relációjában két megállapítást tehetünk: egyfelől a jelenség lényegében csak a magyarországi oldalt érinti (annak ellenére, hogy az azt előidéző tényezők Szlovéniában is javarészt fennállnak), másfelől a hazai térségben igen változatos képet mutat: a németeknél maximálisan, a horvátoknál az országos átlaghoz közelítően, míg a szlovéneknél csupán korlátozott mértékben érvényesül.



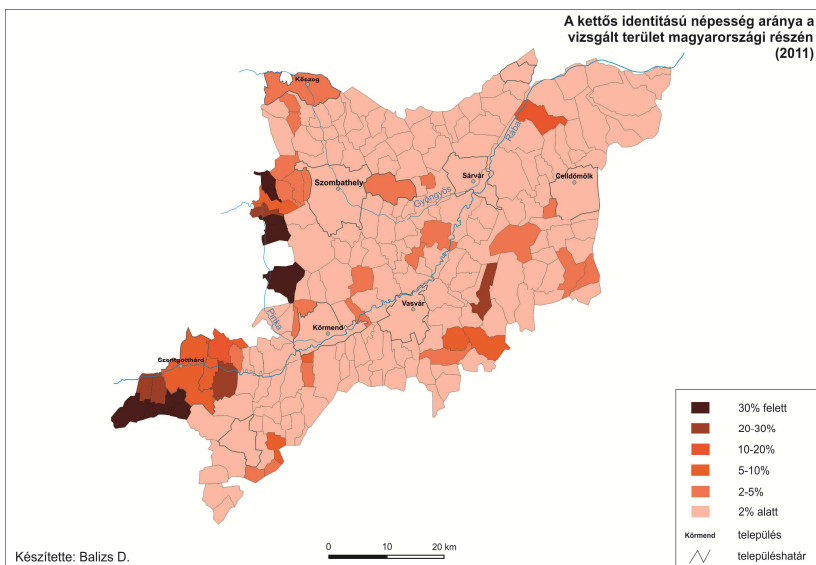
3. térkép: A cigányság elterjedése a vizsgált területen 2011-ben

- A cigányság mint dinamikusan növekvő etnikai csoport a helyi társadalmon belül egyre nagyobb súlyt képvisel, becsült lélekszámuk eléri a 13 ezer főt. A történelmi Vas megyében ugyan nem beszélhetünk a Kárpát-medence keleti feléhez hasonló összefüggő

cigány etnikai térről, azonban számottevő kisebbségi csoporttá, esetenként (főként a Muravidéken) lokális többséggé formálódásuk egyre figyelemreméltóbb társadalmi folyamat.

- A kettős identitású népesség megközelítőleg pontos számának és arányának meghatározása is megtörtént, e szerint számuk a vizsgált terület hazai oldalán meghaladja a 6 ezer főt. Területi eloszlásuk döntő részben megfeleltethető a kisebbségek térbeli elhelyezkedésével, arányuk számos településen meghaladja a lokális népességszám 25%-át.
- Külön eredményként értékelhetők a dél-burgenlandi migráns hátterű népességgel kapcsolatos információk. A bevándorlók arányának folyamatos emelkedése a burgenlandi magyar közösségen belül (jelenlegi részesedésük már 35-40%) nemcsak a kisebbség vitalitását növeli, hanem tartós konfliktusokat generál az autochton és az allochton csoportok között.
- A (magyarországi) kisebbségeknél a hosszú ideje tartó nyelvi asszimiláció valamint a szimbolikus etnikai önidentifikáció terjedésének hatására az anyanyelvi kötődést kulturális, csoporttudati összetartozás-érzés váltja fel. Esetükben az anyanyelv-nemzetiségi viszonyszám az 1990-es évektől látványosan az utóbbi javára mozdult el ($ANH > 100$). Párhuzamos folyamatként a kisebbségi térségek a 20. század második felében kétnyelvűvé, majd többségi domináns kétnyelvűvé váltak.
- Az erős nyelvi asszimiláció következtében a kisebbségi jellegű települések egy részén a szóban forgó nemzetiség jelenléte csak közvetett úton tudatosítható, ezért „rejtett (nehezen felfedezhető) nyomok” dokumentálásával pontosíthatjuk az etnikai viszonyokat. Ehhez vezető módszer volt a temetőfelmérés, melynek során bebizonyosodott, hogy a funerális emlékekből nyert ismeretek hasznos kiegészítő információkat nyújtanak adott közösség asszimilációjának folyamatáról és dinamikájáról.
- A kutatás kezdetén a célok között szerepelt a települési belső nemzetiségi térstruktúra, illetve az etnikai szegregáció vizsgálata, azonban a terepi felmérések során ennek módosítására volt szükség. A vizsgálatok során hamar kiderült, hogy a történelmi Vas megye helységeiben nem beszélhetünk etnikai alapú elkülönülésről, ami a térségben élő nemzetiségek identitáskarakterével magyarázható. Bizonyítást nyert, hogy a kisebbségek által lakott települések etnikai diverzitásának növekedése döntő részben a kisebbségek

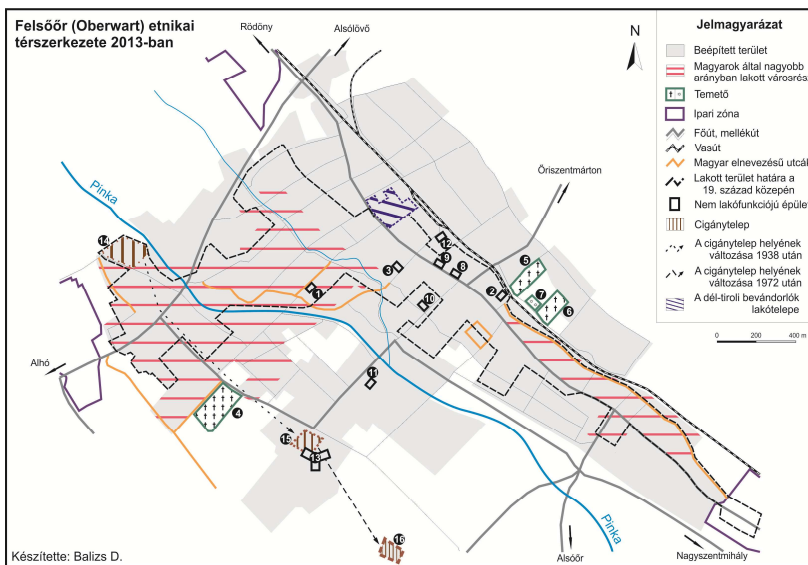
asszimilációjából, nem pedig más (többségi) nemzetiség betelepüléséből következik; e tény pedig egyértelműen a szegregáció kialakulása ellen hat.



4. térkép: A kettős identitású népesség aránya a vizsgált terület magyarországi részén 2011-ben

- A belső etnikai térstruktúra vizsgálata egyedül a tradicionális etnikai szegregációval jellemezhető burgenlandi Felsőőr esetében volt indokolt. A vizsgálat az egyes nemzetiségek mai napig felfedezhető térbeli koncentrációjának, illetve a lokális multietnicitás nyomainak felkutatására helyeződött. Megállapítható, hogy Felsőőren a különböző népcsoportok – történelmi, felekezeti stb. okokból kialakult, ám karakteréből az elmúlt évtizedekben sokat veszített – relatív koncentrációja figyelhető meg.
- Felsőőr város többnemzetiségű jellege hagyományos és modern viszonylatban különbözőképpen értelmezhető. A multietnikus jelleg a recens folyamatként jelentkező, kárpát-medencei és balkáni immigránsok betelepüléséből (esetleg ingázásából) „táplálkozó” típusa a mindennapok szintjén jóval látványosabban formálja a város képét, mint a nyelvileg már javarészt beolvadt autochton kisebbségek

(magyarok, romák) sok szempontból rejtett jelenléte. A bevándorlás révén eszkalálódó konfliktusok közül kiemelendő az őshonos és a betelepülő magyar közösség közötti ellentétet, melynek okai a két csoport identitásának egymástól eltérő sajátosságaira vezethető vissza.



5. térkép: Felsőőr (Oberwart) etnikai térszerkezete a 21. század elején
(1 – református templom, 2 – római katolikus templom, 3 – evangélikus templom, 4 – református temető, 5 – római katolikus temető, 6 – evangélikus temető, 7 – izraelita temető, 8 – városháza, 9 – járási hivatal, 10 – kétnyelvű gimnázium, 11 – általános iskola, 12 – rendőrség, 13 – kórház, 14 – cigánytelep 1938-ig, 15 – cigánytelep 1945-től 1972-ig, 16 – cigánytelep 1972 óta)

Az eredmények alapján látható, hogy melyek a történelmi Vas megye fő etnikai folyamatai, ezek hogyan illeszkednek a makroregionális trendekhez, illetve mely esetekben mutatkozik eltérés. A célkitűzések során megfogalmazott legfontosabb kérdés viszont arra vonatkozott, hogy a vizsgált terület különböző államtérhez tartozó részeiben etnikai relációban milyen mértékű differenciálódás tapasztalható:

- Az ausztriai (dél-burgenlandi), a magyarországi (Vas megyei) és a szlovéniai (muravidéki) megyerészek közötti viszonyt az első világháborút követő határmegvonástól lényegében az 1990-es évekig a

hasonlóság, az egy irányba tartó folyamatok egymásmellettsége jellemezte. A leginkább kirajzolódó etnikai tendencia a homogenizáció volt, a kisebbségi népesség súlyának fokozatos csökkenésével, mely lokális tényezők és események hatására országoként és kisebbségenként változatos ütemben történt, de irányuk, trendjük megegyezett. A nyelvi asszimiláció markáns megnyilvánulása napjainkban is az etnikai viszonyok változásának megkerülhetetlen tényezője, és várhatóan az is marad.

- Lényeges *különbségek* az utóbbi két évtizedben váltak érzékelhetővé. A három térségre eltérő jellegű és volumenű (demográfiai, migrációs, asszimilációs, társadalompolitikai) folyamatok gyakorolnak hatást, melyek az országrészek közötti differenciákat mind jobban kidomborítják, eltérő etnikai fejlődési pályákat kirajzolva. A továbbra is érvényesülő nyelvi beolvadás mellett az *ausztriai* rész a kárpát-medencei és a balkáni immigránsok egyre népszerűbb célterületévé vált, az ennek hatására eszkalálódó problémák súlya fokozatosan háttérbe szorítja az autochton kisebbségekkel kapcsolatos társadalmi diskurzust. A bevándorlást sajátos módon értelmező hivatalos ausztriai kisebbségpolitika részéről a kérdést a továbbiakban célszerű lenne nagyobb rugalmassággal kezelni. A *magyarországi* oldalon a szimbolikus etnicitás és az etnikai ébredés részeként a nemzetiségi kötődés erősödése okán, valamint a cigányság mikroregionális térnyerése kapcsán válik a kisebbségekkel folytatott párbeszéd újragondolásra érdemessé. Nem feledkezhetünk meg a (nagyterségi relációban hazai sajátosságként működő) nemzetiségi önkormányzati rendszer, valamint a frissen kialakított nemzetiségi választási szisztéma esetleges felülvizsgálatáról sem. A *szlovéniai* részen a széleskörű jogokat élvező magyar kisebbségi közösség kritikus pontra történő zsugorodása, illetve a terület nyugati felén a hivatalos elismerésre máig hiába váró cigányság térnyerése által generált ellentét feloldása jelent megoldásra váró feladatot. Megállapítható tehát, hogy a vizsgált terület országhatárok által elválasztott részei etnikai szempontból jelenleg mind inkább „szétartanak”, távolodnak egymástól, a három különböző térség között a különbségek egyre karakteresebb jelleget öltenek.

V. Az eredmények hasznosíthatósági lehetőségei

A kutatás eredményei többféle módon hasznosíthatóak.

- Az eredmények egyfelől szakmai szempontból relevánsak, a témával illetve a mintaterülettel foglalkozó további kutatásokban történő felhasználhatóságuk révén. Külön megemlíthetjük a temetőfelmérés etnikai földrajzban eddig még nem alkalmazott módszerét, melynek alkalmazása a későbbiekben talán szélesebb körben is elterjedhet. A kettős identitású népesség számának meghatározására és az asszimiláció nyomainak feltérképezésére tett lépések, illetve az itt alkalmazott módszerek további kutatásokat inspirálhatnak.
- A történelmi Vas megye területén élő etnikai közösségek identitásának és kultúrájának ápolása, menedzselése, ezzel összefüggésben a nemzetiségi és a kulturális sokszínűség hosszú távú fenntartása aligha képzelhető el az érintett csoportok definiálása, véleményük és attitűdjeik megismerése nélkül. A dolgozat továbbá segítséget nyújthat a kétnyelvű oktatás gyakorlati kérdéseinek (oktatásszervezés, az oktatási rendszer fejlődési irányának meghatározása egy lehetséges jövőkép által) megválaszolásához, valamint a kisebbségi intézményrendszer (területi, kulturális és politikai érdekképviselet) bővítéséhez.
- Mindemellett az eredmények ráirányítják a figyelmet a Nyugat-Pannon térségben eddig alig kutatott cigányság, valamint a kárpát-medencei és balkáni immigráns népesség növekvő jelenlétére illetve az említett folyamatok következtében felvetődő kérdésekre és megoldásra váró problémákra (speciális oktatási és integrációs programok szükségessége, konfliktuskezelés stb.).

VI. Az értekezés témakörében megjelent publikációk

- BALIZS D.–BAJMÓCY P. (2013a): *Kvantitatív etnikai földrajzi vizsgálatok a történeti Vas megye példáján*. In: *Területi Statisztika* 53. 5. pp. 457-474.
- BALIZS D. (2013b): *Speciális etnikai földrajzi módszerek alkalmazása a történeti Vas megyében*. Geográfus Doktoranduszok XIII. Országos Konferenciája. Szegedi Tudományegyetem, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged, CD-melléklet pp. 1-16.
- BALIZS D. (2013c): *Identitás és nyelvhasználat a történeti Vas megyében*. In: GALLIK, J. ET AL. (szerk.): *Science for education – Education for science (Tudomány az oktatásért – Oktatás a tudományért)*. Univerzita

- Konštantína Filozofa v Nitre Fakulta Stredoeurópskych Štúdií, Nitra pp. 27-38.
- BALIZS D. (2014b): *Asszimiláció és identitás a történeti Vas megyében*. In: *Köztes-Európa* 6. 1. pp. 151-162.
- BALIZS D. (2014c): *Identitásvizsgálatok a történelmi Vas megye vegyes etnikumú településein*. In: SANSUMNÉ MOLNÁR J. ET AL. (szerk.): *VII. Magyar Földrajzi Konferencia Kiadványa*. Miskolci Egyetem Műszaki Földtudományi Kar Társadalomföldrajz Tanszék, Miskolc pp. 50-60.
- BALIZS D. (2014d): *Felsőőr átalakuló etnikai és vallási térszerkezete*. In: *Földrajzi Közlemények* 138. 4. pp. 306-321.

VII. Egyéb publikációk

Etnikai földrajzi témakörben

- BAJMÓCY P.–BALIZS D. (2009): *Ethnic tourism in Transylvania*. In: MAZILU, M. (ed.): *Sustainable mountain tourism – local responses for global changes*, Editura Universitaria, Craiova pp. 38-47.
- BALIZS D. (2011d): *A Román-Bánát etnikai homogenizációja a 20. században*. – Geográfus Doktoranduszok XI. Országos Konferenciája, SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged – CD-melléklet pp. 1-23.
- BALIZS D. (2012a): *Etnikai földrajzi módszerek és alkalmazási lehetőségeik a történeti Csanád példáján*. In: PÁL V. (szerk.): *A társadalomföldrajz lokális és globális kérdései*. SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged pp. 242-255.
- BALIZS D.–BAJMÓCY P. (2012b): *A magyarországi és erdélyi városok etnikai homogenizációjának néhány aspektusa a 20. században*. In: *Közép-Európai Közlemények* 5. 3-4. pp. 127-136.
- BAJMÓCY P.–BALIZS D. (2012c): *A magyarországi és erdélyi városok etnikai homogenizációja*. In: NYÁRI D. (szerk.): *Kockázat – konfliktus – kihívás. A VI. Magyar Földrajzi Konferencia Tanulmányai*. SZTE Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, Szeged pp. 22-32.

Egyéb témakörben

- BAJMÓCY P.–HOSSZÚ SZ.–DUDÁS R.–BALIZS D. (2011a): *A szuburbanizáció és a dezurbanizáció motivációi Magyarországon*. In: KOCSIS Zs. (szerk.): *Az 1971. évi OTK és hatása a hazai településrendszerre*. Savaria University Press, Szombathely pp. 181-194.

- BALIZS D. (2011b): *A hazai települések népesedési típusai*. In: KOCSIS Zs. (szerk.): *Az 1971. évi OTK és hatása a hazai településrendszerre*. Savaria University Press, Szombathely pp. 151-165.
- BAJMÓCY P.–HOSSZÚ SZ.–DUDÁS R.–BALIZS D. (2011c): *New migration trends and their motivation in Hungary*. In: *Geographica Timisiensis* 20. 2. pp. 29-40.
- BAJMÓCY P.–BALIZS D. (2014a): *Magyarország településhálózati régiói a 20. század elején*. In: *Településföldrajzi Tanulmányok* 3. 1. pp. 18-35.
- MICHALKÓ G.–KULCSÁR N.–BALIZS D.–T. NAGY J. (2014e): *A belföldi VFR-turisták magatartásának sajátosságai Magyarországon*. In: *Turizmus Bulletin* 16. 3-4. pp. 3-14.
- MICHALKÓ G.–KISS K.–BALIZS D.–SZEBERÉNYI J.–VICZIÁN I.–BOTTLIK Zs. (2015): *A „Balkan Wellbeing” koncepció turizmusföldrajzi hátterének vizsgálata*. In: *Mediterrán és Balkán Fórum* 9. 1. pp. 2-12.
- MICHALKÓ G.–KULCSÁR N.–SZABÓ O.–BALIZS D.–T. NAGY J. (2015): *The Characteristics of the Leisure Activities Domestic VFR Tourists Engage in, in the Rural and Urban Areas of Hungary*. In: *International Leisure Review* 4. 1. pp. 125-156.